

De bun augur

Teatrul de Stat din Baia Mare îmi acordă o nouă cinstire înscriind în repertoriul stagiunii 1984—1985 piesa *Oameni care tac*.

În octombrie 1972, același teatru, aflat în a 12-a sa stagiune, a prezentat în premieră pe țară evocarea dramatică *Adio, majestate!*

Regizorul, interpretii, scenograful, toți ceilalți ce au contribuit la acea punere în scenă au potențat textul meu conferind spectacolului o reală și subtilă valoare artistică. Datorită lor, reprezentațiile de la Baia Mare s-au însumat în vibranta aniversare a unui pătrar de secol de la proclamarea Republicii. Realizatorii s-au bucurat de unanimele excelente aprecieri ale specialiștilor. Inspirata montare și convingătoarele interpretări au determinat și transmiterea integrală a piesei la televiziune. Păstrez acestui spectacol o indelebilă amintire.

Și, iată, acum, după ce teatrul maramureșean a mai adăugat o rodnică duzină de ani de străduințe artistice — după socotelile mele, pășește în a 32-a sa stagiune —, mă onorează din nou prin reprezentarea piesei *Oameni care tac*. Pentru mine, prezența „oamenilor care tac” pe scena băimăreană este echivalentă cu o premieră pe țară.

Să mă explic.

Am început scrierea acestei piese în urmă cu 25 de ani, în 1959. După un an, în toamna 1960, Teatrul Național din București a prezentat primul spectacol. Considerațiile critice asupra piesei și spectacolului nu au întârziat. Pe bună dreptate, interpretii piesei, străluciți actori ai Naționalului bucureștean, au fost generos salutați pentru creațiile lor. Textul dramatic a fost primit cu rezerve. Astfel, chiar în prima cronică dramatică, apărută la câteva zile după premieră, într-una dintre cele mai importante reviste, se spunea: „Aderența («a personajelor neutre din punct de vedere politic sau care se declară astfel») fiind determinată aproape exclusiv etic, aici stă și principala carență a lucrării. Oamenii aceștia nu duc discuții politice și revelatoare cu cei doi comuniști”.

Semnalaarea acestei „principale carențe” a scrierii mele, fără a mă consuma, m-a pus, totuși, în fața unor îndoieli. În timpul când scriam piesa mă gândisem mult ce și cât pot vorbi niște oameni claustrați

într-un arest al Siguranței. Revăzînd textul pentru tipărire în carte, eram gata-gata să „îmbogățesc” replicile tăcuților mei oameni (în afara poliștilor, celelalte personaje ale piesei își au tăcerile impuse de fondul lor uman) cu mai multe cuvinte „revelatoare”. M-am sfătuit și cu actorii ce dăduseră viață personajelor, și aceștia, fără excepție, au fost de părere să nu adaug nimic, fiindcă, deși în teatru ideile se convertesc, în principal, în cuvinte, subtextul acestora, atitudinile, comportamentul eroilor, expresivitatea jocului reprezintă exprimări ce sînt preferabile prolixităților verbale.

Rolul profesorului Banu, personaj despre care se spusese că este prea lesne convins să renunțe la „apolitism”, era jucat de Emil Botta, care mi-a amintit cele două cuvinte ale lui Terentiu *Sapienti sat*.

Referirea marelui poet actor la adevărul că acela ce are minte nu are nevoie de multe cuvinte s-a dovedit a fi fost o prognoză exactă. Neașteptat de repede, piesa și-a făcut drum și, unele după altele, 16 teatre din țară au inclus-o în repertoriu. A mai fost jucată de câteva teatre din străinătate — în est și vest — și pe foarte numeroase scene de pe tot cuprinsul țării, scene mici, improvizate, luminate nu de rivalte, ci doar de simple becuri cu wați puține, și de inimi incandescente..

Sucesele — mai mari, mai mici — nu au lipsit nici uneia dintre aceste reprezentații. Reușitele s-au datorat vibrației umane a interpretilor și, zic eu, mai puțin fabulei textului. Zgîrcenia deliberată a replicilor, poate, pe alocuri, și precaritatea lor involuntară, nu au împiedicat pe cei mai mulți dintre interpreții personajelor mele să-și transmită tăcerile purtătoare de năzuințe spre împlinirea unor idealuri de dreptate și umanitate.

Precum am spus, se apropie împlinirea unui sfert de veac de la premiera Teatrului Național din București și se strîng în decenii anii ce au trecut de la spectacolele de pe alte scene. S-au ridicat noi generații. Vremurile cînd cei cu adevărat oameni foloseau tăcerile drept arme de luptă sînt pentru tinerii noștri compa-

(Continuare la p. 191)

AI. VOITIN

devine comică. Este cazul *Iluziei comice* în care Pridamant, obsedat de vinovăție și însetat de o mintuire, nenumită astfel, dorește să-și cunoască mai repede viitorul. Dealtfel, Corneille considera că iubirea nu reprezintă decît un motiv de comedie, și nu unul de tragedie. Este vorba, desigur, despre iubirea dintre bărbat și femeie. Dragostea de patrie, rațiunea de stat sînt sursele tragediilor lui Corneille. Prin aceasta el se ridică deasupra contemporanilor săi, ca intenții. Evenimentele sînt mai puternice decît personajele, dar, înainte de a le strivi, le împrumută din forța lor. Și, astfel, personajele lui Corneille au însuși excepționale, iritante în mod deosebit pentru amatorii de fabule, în care despre leu nu mai e nevoie sî se afirme că e viteaz.

Corneille este un clasic și prin faptul că, în concepția lui, de la o anumită viteză în sus, nu ne putem afla decît pe tărîmul comediei. E un autor încomod, căci dacă spectatorul nu vrea să urce, în ordinea morală a lucrurilor, primește, din momentul în care abandonează, aproape cu fiecare replică, palma. Acesta e și motivul pentru care e inclus în programele școlare: se adresează unor organisme viguroase, plastice, care nu sînt rușinate de propunerea de a se desăvîrși, pentru că pot s-o facă.

Desigur că, după 300 de ani, implicarea lui Corneille în epoca sa ni se pare mai puternică decît cea a unui autor contemporan cu noi, în epoca noastră. E o *iluzie*. Fiecare e implicat în epoca sa, iar diversitatea indivizilor a rămas revoltătoare, după ce n-a mai fost strigătoare la Cer. Oricum, există tendințe de omogenizare, care în epocile de efervescență culturală au direcție ascendentă, iar în momentele întunecate, direcție descendentă. Acționează întotdeauna o

inertie biruitoare, care se opune tendințelor acestora, apărută de îndată ce individul a căpătat, în istorie, conștiință de sine. Pedepsirea lui Socrate și a altor animați de aceeași intenții apare azi mai greu de înțeles, deși, în ultimă instanță, era o cirpeală. La Corneille întîlnim, în structura eroilor săi, conflictul acut dintre pasiunile legitime și cele nelegitime. Din păcate, optînd din ce în ce mai timpuriu, există neșansa, pentru specia om, ca generațiile viitoare să-l înghesue pe acest geniu ce nu poate fi uitat între Andersen și La Fontaine.

Traducerea unei piese în versuri este, întotdeauna, o talmăcire, aproape o adaptare. Și în cazul de față, avem de-a face cu o „punere în pagină”, care respectă modul ușor inzonzonat, vag vetust, de a compune al lui Corneille. Vechea traducere era mai aproape de spiritul elaborării lesnicioase, „trăda fidel” ușurința de exprimare a autorului. Dificultatea stabilirii unor echivalențe în materie de versuri este întotdeauna covârșitoare și implică în mod constant un sacrificiu. Alternativa oferită... de Aurel Covaci asigură o completare valoroasă trudei înaintașilor.

Notele lui Vasile Covaci excelează prin sobrietate, concizie și exactitate istorică, dar ortografierea numelor proprii ale unor personalități din antichitate suferă. E posibil ca uneori să fie vorba de greșeli de corectură (Dion Cassius), altele însă micul dicționar enciclopedic este contrazis consecvent (Jugurtha). Ambele exemple se află la pag. 566.

Dincolo de toate acestea, întreprinderea reeditării teatrului lui Corneille reprezintă o performanță culturală prestigioasă, pentru care Editura „Univers”, autorul traducerii și realizatorii aparatului critic merită felicitări.

Mihai Neagu BASARAB

(continuare de la pag. 52)

trioți pagini de istorie. Celor vîrstnici, umbra timpului le estompează trăirile de altădată...

În *Oameni care tac* am încercat să înfățișez o noapte, dintre nenumăratele altele, unele foarte îndepărtate, unele mult mai încrîncenate, în care patrioții-revoluționari, luptători pentru dreptate socială și națională, au sfîngerat, dar au călit voințe și au crescut puteri ce aveau să se ridice purificator și eliberator în acel eroic 23 August '44, început de nouă istorie.

De aceea, cînd prestigioși slujitori ai

Thaliei își opresc atenția asupra oame-niilor ce în trecut erau obligați să tacă, simt adîncă mulțumire că ei nu sînt uitați.

Sînt convins că meșteșugul realizatorilor de la Baia Mare va revitaliza vechiul meu text și spectacolele vor constitui omagii pe care atît colectivul teatrului, cît și eu, le aducem celei de a 40-a aniversări a zilei de 23 August și celui de-al XIII-lea Congres al partidului.

Temeiuri întru susținerea părerii mele că spectacolul băimărean cu *Oameni care tac* va avea semnificația unei premiere pe țară.